

Ezt a verset, bár mily gyöngé, szeretett barátom,
 Hálából sok jó tetteért te néked ajánlom,
 Hogy valahogy a neveden a rozsva ne fogjon,
 Jelenben úgy mint jövőben egyaránt ragyogjon.
 És kívánok minden jót, mit hajdan Themis ujjá
 Jutalmúl a becsületes embereknek nyujta.
 Legyetek hát boldogok mind, magad s drága élted
 Meg az a ház, hol rózsámtól virított az élet;
 S Anser pajtás, a ki néked ajánlott volt engem,
 Tőle mindjárt eleinte nagyon sok jót nyertem.
 Legyen boldog kiváltképen az én drágaságom:
 A míg ő él, a világot örömszínbe' látom.

V.

AZ ÍRÓI- ÉS MŰVÉSZI TULAJDON-JOG.

IRTA KOVÁTS GYULA.

V.

(Folyt. és vége.)

Az 1870. évi német javaslat az 1854. évi porosz törvény álláspontját ismételte, mert csak a más műnembben való *mechanicus* utánzás ellen nyújtott volna védelmet.³⁾

Maga az éjszak-német törvényhozás elé terjesztett 1870. évi javaslat indokolása világosan mondja, hogy a más műnembben való, nem gépi utánzás általán meg van engedve, mert hisz ez valójában véve egészen új műalkotás.⁴⁾ Csak akkor, ha a felhasználás *mechanicus* úton történik, kell ezt a 1854-diki porosz törvény példájára megtiltani.

De az 1876. évi német törvényhozás ezen megszorítás mellett sem fogadta el a más műnem terén való védelmet.

A német 1876. évi jan. 9-iki törvény a rajzműveket csupán

³⁾ 60. §. Als eine verbotene Nachbildung gilt es auch:

2. Wenn ein Werk der zeichnenden oder malenden Kunst auf *mechanischen* Wege in plastischer Form wiedergegeben wird oder umgekehrt.

⁴⁾ Már az 1865. évi jan. 30. kelt bajor törvény 30-ik §-ában kimondja: „Namentlich ist die Abbildung plastischer Werke durch graphische Darstellung oder umgekehrt nicht als Nachdruck zu betrachten.“

mint ilyeneket vagyis pusztán képszerű utánzás ellen védi; úgyszintén a domborműveket is csak mint ilyeneket. A más műnemben való felhasználás ellen nincs kifogása, mert bizonyos fokig művészi munkát tételez fel. A különbség tehát az 1854. porosz törvény s az 1871. javaslat egyrészről és az 1876. évi törvény közt másrészről abban áll, hogy míg az előbbiek szerint a kép után készült öntvények s a szobor után készült olajnyomatok tiltva volnának, addig ezen utánzatok a mai német törvény által megengedvők, mert a kép után csak úgy készülhetnek öntvények, hogy ha a kép előbb szoborba foglaltatott, a szobor után pedig* olajnyomatok akként, hogy ha a szobor előbb lefestetett.⁵⁾

Ezen közbeeső más műnemben való feldolgozás ellen a mai német törvény előtt sincs védelem, mert ez csak ott kezdődött, a hol már tovább mentek, s teszem a kép után készült szobor öntvények készítésére, a szobor után készült kép olajnyomatokra használtatott fel. Ezen, az első alkotásra nézve, p. o. a képnél a szobrászi alkotás által közvetített védelmi szempont a szobor szerzőjének közvetlen védelmével közös volt. Az utóbbi az, a ki jogaiban közvetlenül, feltűnően és kézzelfoghatólag sértetik. Midőn az első szerző a szobrászi alkotáson át jut el a védelemhez, joga sok esetben problema-

⁵⁾ Tudom, hogy az a mit az 1854. évi porosz törvény s az 1870. évi javaslatra a más műnemben való feldolgozást érdeklőleg mondok, nem egyezik meg avval, a mit teszem *Klostermann* (*Das Urheberrecht und das Verlagsrecht* 1871. 387. l.) a porosz törvény magyarázatára mond. Ő nem a más műnemben a *művészi alkotás által közvetített* mechanicus utánzatokat érti a porosz törvény illető rendelkezésére vonatkozólag, hanem azokat, melyek *kezdetől fogva* mechanicus utánzatok. De ily magyarázat mellett — a mint maga is bevallja — a törvény azon rendelkezésének, hogy kép után a szobor-műnemben mechanicus utánzatok létesülnek, nincs létjogosultsága, mert közbeeső művészi alkotás nélkül az, hogy a kép szoborba alkottassék (nem ép vésővel, hanem teszem modellirozás útján) lehetetlen. Már pedig azt nem vélelmezhetjük a törvényhozó részéről, hogy lehetlent akart volna mondani. „In ambigua voce legis ea potissimum significatio accipienda est quae vitio caret“. „Quotiens idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipiatur, quae rei gerendae aptior est. — *Klostermann* oda devalválná a törvényt, hogy értelme csak a szobrok fényképezése s a Collas-féle találmányra tekintettel (*Reliefcopiermaschine*) volna, mely lehetővé tette, hogy plasticus művek *közvetlenül* rajzban sokszorosíttatnak. Ő a porosz törvény azon szavaira „auf rein mechanischem Wege“ fektet súlyt, a mely szavak azonban a „rein“ szó kihagyásával vétettek át az 1870. évi német birodalmi javaslatba. Ennek daczára dr. *Dambach* a javaslat tárgyalásakor a szövegnek ugyan oly értelmezést adott mint *Klostermann*. Az egész egy igen találó adat, a sokszor bámult német *codificationalis* mesterség mintaszerűségére.

ticussá válik. Útközben, habár a szobrász ellen nem járhat el, az öntvények confiscálása s kártalanítása okából bizonyos identitást az ő és a domborművi alkotás között kell bizonyítani. *Általán elismert elv, hogy a képző-művészeti tárgyak szabad felhasználása bitortlásnak nem tekinthető.* Majdnem a legtöbb esetben úgy áll a dolog, hogy kép után szobor s szobor után egy kép készítése alig más a szabad felhasználásánál. Ily körülmények között az első szerző joga a közbeeső művészi alkotáson át, de ennek sérelme nélkül, a mechanicus utánzatokig igen problematicus. Ezt a védelmet általán távolról sem lehet akként felfogni, mintha szoros jogi fogalmak keretén belül mozgott volna (iudicium). Ép az ellenkezőt, t. i. azt kell felvennünk, hogy a legméltányosabb eljárást (arbitrium) szülte annak a javára, a ki a más műnemben való utánzással vádoltatott. A legtöbb esetre vonatkozólag azt kell gondolnunk, hogy a védelemnek más-műnembe való átvitele ama megszorítás mellett is, a melyet a porosz törvény előszabott, írott malaszt maradt. Gyakorlati felfogás volt a német törvényhozók részéről, hogy az 1854. porosz törvényből eredett traditio elejtessék. A szakítás a multtal korántsem visz odáig, hogy teszem domborművek — nem a nyilvános téren felállított szoborműveket értjük — szabadon lefényképezthessenek. Az ezen fajta tilalom nincs ugyan kimondva, de következik abból, hogy a fényképezés *minden ízében* mechanicus eljárás, a mi nem vesz igénybe semminemű közbeeső művészi feldolgozást, a mi a kép után készült öntvények s a szobor után készült olajnyomatoknál az eset.

Az öntvények és olajnyomatok által felvilágosítható utánzatokat más mű ágban érthették 1854. évben a porosok s az új német törvény javaslatának készítői. Ennyi egy más műágra kiható tilalommal hihetőleg megelégedtek volna, s eszük ágában sem volt odáig menni, mint a mi javaslatunk 64. §-a (2. bekezdés), hogy t. i. a reproducálást helyesebben felhasználást a képzőművészetek más ágában is *feltétlenül és mindenkép* megtiltsák.

Ilyesminek a codificálása ellen még Párizsban is tiltakozni találnának, s itt az alig volna keresztül vihető.⁶⁾ Ugyancsak úgy vélekednék Olaszország is⁷⁾

⁶⁾ *Lebret* i. m. 149. l.: Une question très-délicate nait de relations de la sculpture avec la peinture. L'un des ces arts empruntant à l'autre un de ses sujets pour le reproduire par ces moyens propres, mais sans changer aucunement la donnée, y aura-t-il contrefaçon? Ainsi c'est d'une copie et d'une simple copie

De im Magyarország megmutatja, hogy mily ideális magaslatról készül a képzőművészetek jogi szabályzatát megalkotni. Mintha csak az ország oly művészekből hemzsegne, kik mind azt, mit Hel- las és Itália szolgáltatnak az emberiségnek a legközelebb jövőben feledtetni fognák. Készüljön hát a nemzet a bőséges szüretre, melyet a törvényjavaslat szavai jövendölnek. A mit eddigelé az angol, olasz és francia sem mert törvényként hirdetni, azt mi bátran ki- mondhatjuk!

Ilyes fajta illúziók áradnak ki a törvényjavaslat rendelkezéseiből, ha t. i. a törvényjavaslat szerzőjének „*eljárása öntudatos*“. Feltéve, hogy a törvényjavaslat 64. §-a nem a német javaslat szö-

qu'il s'agit; le personnage représenté dans un tableau, va, sous le ciseau du statuaire, devenir une statue, avec la même expression du visage, la même pose, les mêmes vêtements, ou réciproquement; y aura-t-il dans la seconde oeuvre assez de création pour qu'elle soit une oeuvre originale et artistique? Malgré la ressemblance de ce fait avec celui de la traduction, il faut bien se garder de les confondre; l'oeuvre traduite est la même, et l'étranger qui la lit dans son idiome, la voit et la sent exactement comme nous la voyons et comme nous la sentons dans notre langue; c'est de la même manière que l'esprit est touché. Ici, au contraire, deux arts différents sont en présence, ayant chacun des moyens d'action différents, et une énergie esthétique propre résultant de la diversité de leur procédés: l'effet plastique propre à la statue et celui du coloris propre au tableau sont deux choses irréductible l'une dans l'autre. S'il agissait de la reproduction d'une statue par un dessin monochrome, gravure ou lithographie, il n'y aurait plus de question; il y aurait à proprement parler, reproduction et contrefaçon. Mais dès que l'élément étranger du ton vient se mêler à l'imitation, il y a autre chose que la statue, dès que le relief vient se substituer aux artifices qui avaient pour but de le simuler, nous ne reconnaissons plus le tableau; le peintre, comme le sculpteur, a fait oeuvre nouvelle et personnelle, il n'y a pas de contrefaçon.

⁷⁾ *Amar*: Dei diritti degli autori di opere dell'ingegno Torino 1874. 160. lap: . . . non si potrebbe chiamare una riproduzione il prendere a soggetto d'un dipinto ciò che fosse stato prodotto colla scultura, e viceversa un dipinto potrebbe essere tradotto in un'opera scultoria; e così si dica di qualunque passaggio da una ad un'altra arte. Queste non possono più chiamarsi riproduzioni; il lavoro intellettuale è rilavente; e d'uopo avere tutte le doti d'un artista per poter fare tali specie di traduzioni. Az 1877. évi május 12-én kelt norvég törvény is, mely a képzőművészeti szerzői jogot tárgyalja, 11. szakaszában azt mondja: „Il n'y a pas reproduction illicite: si une oeuvre appartenant aux arts du dessin est reproduite dans une forme plastique ou réciproquement, à moins que la reproduction en soit opérée par un mode purement mécanique, comme par la photographie, en un moyen analogue.“ Lásd *Annuaire de législation étrangère*. Septième année. 1878.

vege félreértésből eredett, a dolog akként is veheti magát ki, mintha csak egy állomlás hatása alatt született volna meg.

Megengedem, hogy itt-ott a külföldön foghatni tudóst, található törvényhelyet, melyekből a törvényjavaslat mellett tüntetni lehetne.⁸⁾ Igen sajnálnám azonban, ha a nemzet — bármily jogosultak lennének egyes tudósok törekvései — az ily ritkább példányok kedvéért extravagans találna lenni. Ne úgy codificáljunk, hogy eljárásunk az olyan emberre emlékeztessen, a ki a külföldről teszem beszerez egy majmot s az idegen jószág tánczoltatásával nagy hűhót csinál. Ezen csak gyermekek ujjonghatnak s még ezeknél is a majomtulajdonságokat fejlesztheti. Ha a dolog tovább is így megyen, egy egész állatkertünk lesz, a melynek vendégeit tractálhatjuk ugyan, *de csak a szabad életbe nem bocsájthatjuk.* Az még nem chinai elzárkozottság, ha egyetmást eleve csak tudomásul veszünk, de mindaddig, a míg magát a jogi és gazdasági életben ki nem forrta, a míg az az európai civilisatio elemévé nem vált, el nem fogadjuk. Így is bizonyos nemzeti reactio kikerülhetlen, hát még akkor, ha egy extravagans idea kedvéért történnék a dolog. Meghonosította már a magyar ember a krumplit is, sőt meg is eszi. Mindennél még többre képes ugyan receptio dolgában, de nem csupa kedvtöltésből, hanem szükségből. Ezen az áron aztán a magyar is, mint minden más nemzet megadja magát.

A törvényjavaslatnak 64. §-a tilalmának olvastára aggodalmaink a magyar törvényhozás jövője felett még inkább növekedtek és pedig eladdig, a míg ennek a 64. §-nak desavouálására magában a törvényjavaslatban rá nem bukkantunk.

Ugyan is a 65. §. nem csak a „szabad feldolgozást“ engedi meg, de b) pontjában azt sem tekinti bitorlásnak, ha *„egyes másolatok áruba bocsajtás nélkül készültek“.*

Oda lyukad tehát ki a dolog, hogy míg ugyan azon műnemben egyes másolatok folyton készülhetnek, addig az egész más műnemben való felhasználás, feldolgozás el van tiltva.

Az utóbbi tilalom, a nagyobb szabású tilalom azt hozná magával, hogy az egyes másolatok vétele is tiltatnék, vagy hogy az egyes másolatok vételének megengedése a más műnemben eszközlendő feldolgozás szabadságát eredményezné. Az egész az egyszerű következetességnél nem volna egyéb. A törvényjavaslat azonban még

⁸⁾ Dr. Wächter Oscar: Das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste stb. 194. s köv. lapok.

arra sem képes. Az hogy az egyszerű másolat-vételnél a speculationalis szándék ki van zárva, okoskodásunkat nem czáfolja. Igaz ugyan, hogy egy embernek csak egyszer lenne megengedve a pusztá másolás (Einzelcopie), de az egészen más műnemben való művészi felhasználásnál sem lehet gyakorlatilag véve mindjárt több példányra gondolni. A fentiekhez képest kép után készült szobor mechanicus többszörözésétől a kérdés izolált fölfogása érdekében el kell tekinteni s csak maga a tisztán művészi alkotás, az első szobor műre kell figyelemmel lenni. Az a művész, a ki azt a nehéz munkát egyszer már elvégezte, másodszor ugyanazt, a mivel az első példány becsértékét csak kisebbitené, alig fogja teljesíteni. Mechanicus többszörözés szokott ilyenkor a nagy közönség igényei kielégítésére igénybe vétetni, a mi azonban nem vág jelenleg az egy magában felvett kérdés keretébe. Következtetésünket tehát csak avval lehetne bolygatni, hogy a megrendelésre, továbbadási czélból készült másolat-vétel még is el volna tiltva s ez csak azok kizáratával megengedve. *De hisz annyi a nehezebb más-műnemben való utánzatnál (?) sincs megengedve*, tehát a mi egyszerű következtetésünkől mindenkép a törvényjavaslat következtelensége rí ki.

Lássuk azonban a más műnem terére is kiható védelmet a törvényjavaslat egészének világa mellett. Nézzük csak, hogy az írói művekre tervezett jogszabályok természetéből nem lehet-e arra következtetést venni, hogy a művészi alkotásokat a javaslat értelmében még majd megillehető védelem, t. i. a más műnemben való védelem túl lő a czélon, más szavakkal, hogy a törvényjavaslatban nincs összhang. Ha ezen az úton rá találunk jutni arra, hogy a törvényjavaslat nem egyöntetű, úgy ezen nincs mit csodálkozni. Hisz már láttuk, hogy a 65. §. maga is pofozza a közvetlenül megelőző 64. §-t. Ama nagyobb szabású vizsgálódást a törvényjavaslat alkalmából inkább a kérdés érlelése okából kísérlem meg. Azt a törvényjavaslat magában véve alig érdemlené meg.

Első kérdésül mindenek előtt az ötlük fel, valjon a művészet védelme az irodalmi művekével kapcsolatos felfogást igényel-e?

Kant tudvalevőleg azon kezdette, hogy míg az irodalmi mű védelmét elismerte, addig a művészet termékét a jogvédelem köréből egyenesen kiszorította.⁹⁾ Az analogia azonban az egyik véde-

⁹⁾ *Thullies* i. m. 122. lap: „Il y a dit Kant, une grande différence entre les écrits et les objets d'art. Celui qui a acquis un exemplaire de ces derniers, peut les imiter ou les mouler, ou en rendre publiquement des copies sans qu'il

lemből a másokra kihatólag elutasíthatlanul adva van. A közös juris ratio, a szellemi munka elismerése. És annyival inkább így áll a dolog, mivel a szerzői jog külső érvényesülése, mondhatnók az occasio legis, mind a két téren, a nyomtatás és papir feltalálásán, illetőleg e találmányok tökéletesedésén, alapúl. A míg az emberi nem művelődése azt a phasist, mely a nyomtatással rendelkezik, el nem érte: a jogvédelem igaz szüksége nem lép elutasíthatlanul előtérbe. Az eszme mindaddig lappanghatott és lappangott is az emberiségben, de csak mint egy speculativ eszme, mint pium desiderium. Ezekből egy életerős agitatio csak akkor fejlődhetett, midőn a nyomtatás s ezt követőleg a papir számtalan életviszonyban közszükségletté avatja fel azt, a miről előbb mintegy csak álmodoztak. A két hatalmas tényező feltalálásával azonban a szerzői jog még csak odáig jutott, hogy a védelem iránti közszükséglet teremtett meg, hogy az úgyszólván a priori létezett eszme számos életviszonyban erős

ait besoin du consentement de l'auteur de l'original . . . Le motif pour lequel tous les ouvrages d'art peuvent être imités et leurs imitations vendues publiquement, tandis que la contrefaçon des livres publiés par un éditeur légalement constitué est illicite, c'est que les premiers sont des ouvrages, *opera* et les seconds des actions ou des faits, *operae*; ceux — la ont leur existence par eux — mêmes tandis que ceux — à n'ont d'existence que comme émanation d'une personne. On voit que Kant nie aussi complètement que possible la propriété artistique quand il admet la littéraire sous la forme d'une gestion d'affaire. Nous ne pouvons admettre qu'on méconnaisse le droit des artistes, quand on reconnaît celui des auteurs: leur principe, a notre avis, est le même, et rien ne nous paraît plus inique qu'un traitement si différent appliqué à deux droits qui sont absolument pareils.

Ainsi l'auteur d'une histoire de Marie de Medicis verra son droit reconnu et respecté, on déclarera qu'il parle au public, et les splendeurs des vingt-quatre tableaux de la Galerie de Medicis ne diront rien au spectateur! Les étonnans dessins, la richesse du coloris de Rubens, qui donnent tant de relief à ses idées et tant de vie à ses récits de l'existence agitée de la reine Marie, ne raconteront rien, et ne seront pas une *émanation de la personne du peintre!* La plume de l'obscur auteur sera proclamée parlante; le pinceau du grand artiste réputé muet, se verra refuser tout langage, lui dont aucun écrivain n'égalait jamais la puissance dans l'expression de la pensée! Les vingt — trois tableaux de Lesueur, qui mettent successivement devant les yeux *les principaux traits de la vie de saint Bruno*, seront moins une oeuvre intellectuelle une biographie moins émue et moins éloquente, que le récit de quelque moine inconnu. Je crois qu'une telle opinion a peu de chances de crédit auprès de ceux qui voudront bien analyser le travail de composition du peintre, et le comparer à celui de l'écrivain, ils verront que ce travail est pareil chez tous deux, si le procédé d'expression diffère.

alapot nyer, szóval a szerzői jog talpra állítatik. Mozogni, járnunk tudni ez már a tovább-fejlés illustringatiója legyen.

Ha már most elgondoljuk, hogy több mint három század multával is még nem jutottunk odáig, hogy egy minden ízében kifejlett jogrendszerrel lenne dolgunk, úgy el is képzelhetjük, hogy minő lassú dolog az a jogfejlődés. A szerzői jog terén az antik világtól mitsem örököltünk s ennek a jognak története még nem ért el egy befejező szakot. Az emberi nem mai internationalis művelődésének egyik határköve lesz a szerzői jog kiépülése, melynél a mai kor jogfejlesztő képessége áll a koczkán. Az antik világ jogrendezése jobbára formák következetes fejlesztésében állott s a mai jogfejlődésnél, mely egészében véve formailag kevésbé megkötött, még sokkal lassúbb. Innen a nagyobb koczkázat, a mit még amaz irány, hogy a jogfejlődés menetében a codificatio nagy munkája többször vétetik elő, tetézhet. Erre rá igen tanulságos volna egy-egy törvényhozási eljárás elhamarkodott voltára hívni fel a figyelmet, mi azon-

Que l'artiste veuille fair un tableau ou l'auteur un livre, le travaille de la recherche et de la conception des idées et identique. L'ecrivain leur donnera une forme qui consiste dans sa manière des les combiner est dans son style: oeuvre intellectuelle, que le manuscrit d'abord, ensuite les editions, rendront visible aux lecteurs. Le peintre, pour exprimer ses pensées, au lieu d'une plume a son pinceaux: la est toute la différence. Pour lui, la combinaison des idées est dans le groupement des personnages et des divers objets du tableau, dans leur ensemble calculé en vue de l'effet qu'il veut produire; son style, c'est l'harmonie du dessin et du coloris, l'éclat ou la douceur des tons et leurs oppositions l'expression des visages, le relief donné à toutes choses; et notre langue si précise n'a pas deux mots pour exprimer cette idée, qui est la même en lettres et en art. L'oeuvre du peintre est toute aussi intellectuelle; il l'avait conçue et elle était déjà exécutée dans son esprit à mesure qu'il la fixait sur la toile. Les figures rayonnante de Raphaël sont apparues avec leurs lignes et leurs couleurs à sa belle imagination quand il les reproduit d'une main si delicate et si vigoureuse: elles ont vécu dans sa tête, il les a vues avec leur sereine beauté et leur divin sourire: elles ne sont venues qu'après, respirer et resplendir dans les lignes et les couleurs de ses tableaux. Le ciel s'était ouvert a lui, et son âme le contemplait de toute la puissance de sa foi et de son genie, quant il peignait la *Transfiguration* de même qu'à Saint Paul et à Bossuet, quand il célébraient les grandeurs de Dieu et les splendeurs du paradis. Cette vérité est telle, que jamais grand artiste, ni grand poète, n'a su atteindre à la réalisation de son idéal: ils ont consumé leur vie dans cette sublime poursuite, et sont morts mécontents de leurs oeuvres quand il les comparaient aux conceptions, qu'ils n'avaient pu qu'imparfaitement reproduire de leur impétueux genie. La sottise seule est toujours contente d'elle même, et ce contentement en est la sûre marque.

ban nem zárná ki, hogy hátramaradottságunk okából némi előre törtetést tanúsítsunk. Csakhogy minél kevesebb kockázattal járjon a dolog s ne legyen az egész egy húbele balázs. Elég lesz itt annyit kiemelni, hogy a törvényhozás egy bizonyos fejlettségű állapot nyomán jár, s bár hátramaradt kulturai helyzetben az előmenetelnél olykor teljesebb gőzerővel kell haladni, mi több bizonyos jogviszonyok helybeli részleges kifejlését anticipálni kell, a mint ez kicsinyben kereskedelmi törvényünkben a még nem létező közraktárainkra vonatkozólag a közraktári ügylet részletes szabályozásával történt, mindazáltal úgy áll a dolog, hogy a törvényhozás igen komoly munka marad. A szerzői jog fejlődésében az *egység* elvét kell mindenekelőtt elismernünk és követnünk; a művészt és az írórt illető szerzői jognak bizonyos magasbb *összefüggésben* kell állani.

A képzőművészetek védelme az irodalmi műveket követőleg akkor vált gyakorlatilag fontossá, midőn a nyomtatás már annyira haladott, hogy metszetek készültek és nyomathattak.

Eleinte csak azok védetnek, a mi a francia 1793. július 19. törvény szavaiból is kitűnik, midőn így kezdi: „Art. 1. Les auteurs d'écrits en tout genre, les compositeurs *qui feront graver des tableaux et dessins* etc.“

De a nyomtatás és papír nem csak a maga érdekét, az üzletvilág érdekét tette uralkodává. Az anyagi haladás eleinte a könyv- és mű-kereskedés megvédésére hívja életre a szerzői jogot, utóbb azonban a *szerző jogát* juttatja az azt megillető elismeréshez. Így történt, hogy a jogfejlődés hol magától, hol törvényi kijelentések formájában a képzőművészetek terén a metszetek védelmén mindinkább túl ment. A miként ma már az irodalmi művek védelmére az utánnyomási tilalom (Nachdruckgesetz) nem a kellő kifejezés, úgy a képzőművészetek védelme sines ahhoz fűzve, hogy a corpus delicti a nyomtatás szagát árúlja el. Sőt a mint ezt már láttuk — a szerzői jog érvényesítésénél a vagyoni érdek okvetlenül nem is kívántatik meg. A pénzben ki sem fejezhető reputationalis érdek is megleli a maga védelmét. Nem csökkentheti e felfogást az, hogy speculativ szándék nélkül az egyes másolat (Einzelcopie) a szerző megegyezése nélkül is meg van engedve. Igaz, hogy ily idézkedés által a szerző egoismusa köztekintetekből a művészet fejlesztése céljából erősen van érintve s meg van vonva tőle a jog oly körülmények között, midőn annak is kitétetik, *hogy eredetije után egy rossz másolat jön létre*. Mindez azonban merőben esetleges tilalom s nem

sarkallik a szerzői jog természetén. Azonfelül vannak egyéb mozzanatok, melyek azon felfogás mellett vallanak, a mit néhány német jogíró a szerzői jogot illetőleg úgy is vall. A művész nevével való visszaélés — a legsúlyosabb vétség a szerzői jog ellen — nevének felhasználása valamely reá nézve idegen művön: majdnem tisztán személyi és nem vagyoni sérelem, s méltán üldöztetik. A belga javaslat szigora egyenesen odáig megy, hogy 3 hónaptól 2 évig terjedhető fogsággal bünteti. Ezen vétség, mely a szerző reputációjába vág, azért büntetetik oly szigorúan, mert akár mint a testi sértés a személyiség megsértését tartalmazza. Az a mi a hamis jeggyel ellátott mű vevője i ányában csalás lehet, az a művész irányában az ő szellemi életét megtámadó merénylet. A belga javaslat szigora követésre méltó törekvés s a szerzői jog *személyes alap-jellegének* egyik hathatós ismérve.

Eredményként az álljon itt, hogy a képzőművészet terén is az a jog alap-jellege, a mi az irodalmi művek jogánál megállapított.

Most már lássuk a részletesebb, a további parallelákat.

Az írott művek szerzői joga akként lett már előbb megállapítva és körülhatárolva, hogy az az írói műveknek *azon formájára* vonatkozik, a melyekben azok létesültek. Tehát nem az írói műben lelakott eszme magában képezi a jog tárgyát. Innen van, hogy a tulajdonképi plagium csak erköcsi megvetés alá eshetik s nem a jog vidékébe elhelyezendő fogalom. A tiszta plagiummal még egyéb körülményeknek kell összejátszani, hogy a bitorlás tényállása adva legyen.

Már az írói műnél bizonyos formai szempontra szorítkozik a szerzői jog. Nem az író gondolatai, eszméi magukban véve védetnek, de úgy a mint azok megteremték, megírtak.

Ugyan miért mennék e gondolon túl a képzőművészt illető szerzői jognál?

A ki a regényt drámává dolgozza fel, az a dramatizálás egyszerű ténye által nem lép tiltott útra, de feltétlenül törvényt szegne, jogot sértene az, a ki kép után szobrot alkot vagy megfordítva?

A mint az írói műveket érdeklő szakaszokban nincs oly fajta tilalom kimondva, hogy a regény más műfaj terén is mindenkép sérthetetlen, úgy annak analog tilalmat venni fel a képzőművészetek terén, az analogia feltételeit nélkülözi. Ha ott hallgatunk a kérdés felett, itt is hallgatni legalább következetes lett volna.

Még ha a német törvénytől el is tekintenénk, a melynél ki-

mutattam, hogy az a javaslat tilalmát távolról sem ismeri s hogy abban tulajdonkép az ellenkező elv, a más műnemben való feldolgozás szabadsága, van lerakva, ebben a kérdésben — ha a törvénynek szánt szövegben hallgatni talált volna — Arany László úrra szívesen reá idézném azt a közmondást, hogy a hallgatás — arany. Annyival inkább tenném ezt, mert feltételezem, hogy avval az arannyal egyébként nem fukarkodik.

Azt tartom ugyanis, hogy a speciális kérdést nem kell a törvényben kifejezetten eldönteni.

Valamint az írói művek terén nincs külön megmondva, hogy a regény dramatizálása eo ipso bitorlás, úgy a képzőművészre sem kell rámondani, hogy bitorló, mert valamelyik műnem productumát más műnemben feldolgozta. Lehet, hogy a mondott úton-módon az egyik is és a másik is vét a szerzői jog ellen, de lehet, hogy nem. Véthet a dramatizáló teszem annyiban, hogy a párbeszédeket a regényből egyszerűen kiírja, a szobrot felhasználó az által, hogy azt minden színezés nélkül adja vissza vagy a rajzművet felhasználó eclatanter azáltal, *hogy a szoboralkotás céljából készült rajzot szoborba foglalja.*

Az esetek a legkülönbébbek lehetnek. Ide soroztatik az egészen más műnemben szereplő mechanicus feldolgozás, minő az öntvény, az olajnyomat. Annak daczára, hogy az esetek többsége azt fogná mutatni, hogy az egészen más képzőművészeti műnemben — minő a szobrászat a rajzművészettel szemközt — végbemenő feldolgozás még nem bitorlás: nem akarnám ezt Arany László úrral szemközt törvénybe ígdatni. Sem az ő, sem a német birodalmi törvény szövege nem a hitvallásom. Elég volna utasításul annyit megmondani, a mi különben nem okvetlenül szükséges, hogy a képzőművészeti tárgyak szabad feldolgozása bitorlásnak nem tekinthető. Ezen magától is értendő elv legyen csak a törvényhozó cynosurája. A részletekről hallgasson, ne legyen casuisticus. Az individualizálást bízza az életre és különösen a bíró *és az ennek segédkező szakértő testületekre.* A szakértő testületek igazi hivatása oly codificatió mellett van, a mely az élet jelenségeit nem veri bilincsekbe, de bizonyos határig szabad tért enged. Attól, hogy casuisticus szabályozás hiányában az élet nagyon is szigorú találna lenni, egyáltalán nem félek; sőt ezen inkább az ellenkező áramlat vehetne erőt. Szabályszerint az élet magával az élet igényeivel fog karöltve járni. Művészetünk fejlődésével a iudicataru lépést fog tartani. Ne

úgy akarjuk codificálni a szerzői jogot, mint teszem a váltó-jogot szokás, ne a strictum jus, de a jó arbitrium legyen az elérendő czél. Ez a szerzői jog megalkotásánál inkább irányadó, mint bármiféle más törvénykészítésnél. Ezen specialis jogrendszer mai fejlettségéhez képest a megadandó kérdéssel nem is lehet másként elbánni. Az élet igen nagyon meg fogná mutatni, hogy az Arany László úr törvény-helyének semmi foganata sem lenne. A törvényhozás volna csak vele — az igaz, hogy hazánkban nem ritka eset — felültetve. Nem tartom azt, hogy a magyar társadalomban valami nagy aesthetikai fejlettség uralkodnék, de sokkal több kulturai fejlődőképességet látok nemzetemben, semhogy teszem bírói ítéletben a brutalitás oly tényét el tudnám képzelni, hogy szobrászati műnemekre, csak azért mivel rajzmű után készült, a bitorlás bélyege süttetnék. A javasolt 64. §. határozott szavai igen csábító hatással bírhatnának. A törvényt meg kell tartani, kiálthatna fel a törvény szavára támaszkodva a brutalitás egyik-másik érdekelt bajnoka és sokakat fel is rázhatna kedély-nyugalmából. A jogászt, ki a törvény-egésszel argumentál s a ki megtalálná abban azt a szakaszt (65. §. a) pont), hogy a „szabad feldolgozás“ megengedett valami s ennek segélyével juttatná az igazságot a maga elismeréséhez, gyanús szemmel találnák nézni. Dívatos felfogás szerint rabulistának neveznék. Ez az eredmény, a mit olyan törvénytől várhatunk, a minő az Arany László úr javaslata. Az élet ezer viszonyában oda terelné a közvéleményt, hogy egy egész osztály becsületében kételkednék.

Magyarországon a jogászi osztály népszerűtlenségére a legtöbb anyagot a törvényhozók adták. Ha a törvényjavaslat a magyar tudományos akadémia firmájának felhasználásával a törvényhozás retortáin keresztül hajtatték, egy kiváló példánnyal szaporítaná a jelzett fajta törvények sorát. A babeli zavar mindinkább nőne. A sajtóra nézve különben is igen érzékenyen ható törvény rossz fogalmazása a mai nap is uralkodó bizonytalanságot fokozná a nyilvánosság oly tényezőivel szemben, melyek sokszor a dolog természeténél fogva igen hamar mondanak véleményt. Nem mondok sokat, ha azt állítom, hogy a törvény hibái miatt egy-egy heves legulejus még sajtó-perbe is keveredhetnék. Persze, hogy a törvény hibáin alapuló jóhiszeműsége miatt még felmentetnék; de a közélet és a törvényt alkalmazók közti ellentét mindig tovább harapóznék. Ezen messzebb menő okoskodás arról, hogy a törvény szálai meddig nem nyúlhatnak el: helyén volt akkor, midőn a törvényjavaslat szerzője

irányomban oly élesen nyilatkozatot adott. Csupán csak annak az illusztrációja akar lenni, hogy minő fontos feladat a törvényhozás s azon nálunk codificatori maniákkal rendszerint kapcsolatos jelenség ellensúlyozására akar szolgálni, hogy a kritikát nagyonis érzékenyen veszik. E tekintetben a mi codicatoraink az író avagy primadonna hiúságán is túl tesznek. Pedig azok kevésbbé árthatnak s azért mégis csak megrostáljuk őket. Őket olvassuk, meghallgatjuk és félretesszük, elfeledjük, ezt azonban — a törvényt nyel már nem tehetjük.

Hátra van még ezen alkalommal az, hogy a javaslat azon már említett intézkedését taglaljam, a mely szerint *„egyes másolatok, melyek tanulmány végett, áruba bocsátás czélja nélkül készültek“* bitorlásnak nem tekintendők.

Azt már láttuk, hogy ezen nagy concessio, hogyan viszonylik azon nagyszabású tilalomhoz, a mely szerint az egészen más műnemben való feldolgozás még az egyszerű másolatokra előirt megszorítások mellett sem volna megengedhető. Persze, hogy az egyszerű másolat kérdésével már ezen alkalommal is foglalkozni kellett, de csupán a javaslat logikai összefüggésénél fogva.

Most már azonban lássuk a kérdést a maga önállósága szerint mint egy külön főkérdést.

Az intézkedés, mint ezt minden utalás nélkül is gyaníthatjuk, a német birodalmi törvényből van átvéve.

Czélja a „tanulmány“ előmozdítása volna. Tagadhatlan, hogy ez a cél igen fontos s ezen irányban kell is bizonyos út- és mód-ról gondoskodni. A kérdés csak az lehet, hogy a javaslat illető intézkedése az egyedüli mód-e ama cél elérésére. Mert bizony az igen is érzékenyen bele vág a szerzői jog húsába és vérébe, a mi annyival inkább áll, mivel *azt a jogszabályt igen könnyű kijátszani.* A tanulmány czíme alatt a speculationalis szándéknak — a mit a javaslat ki akar zárni — igen tág tér nyiland. Nincs könnyebb, mint szándékot simulálni. Részemről azt tartom, [hogy ezek az esélyek nem fognának az elérendő czéllal arányban lenni. Tehát — ha létezik — a tanulmány érdekében más út- és módról kell gondoskodni.

Mielőtt ezt megtennők, lépünk vissza a kérdés gyökerére.

Elfogadott és a javaslatban is kifejezett jogelv (67. §.), hogy *„ha valamely mű más tulajdonába bocsájtatik, az által még nincs átengedve annak a többszörözési joga.“* Megrendelt arczképek

(mellszobrok stb.) alól van csak a dolog természeténél fogva kivétel téve.

Jogtörténelmi nevezetességű *Berryernek* azon általam már idézett beszéde, melyben Lamartine ellenében az idézett jogelvet érvényre juttatta. Lamartine volt az, a ki az ellenkezőt akarta vagyis annak a kimondását, hogy a mű (testi tárgy) elidegenítésével egyben — ha csak az ellenkező kikötés nem áll ellen — a többszörözési jog is eladottnak vétessék. Az *accessio sequitur suum principale* elve a legrosszabb alkalmazásban. A tervezett jogszabályt Berryer megfordította. Az legyen szabály, hogy a mű elidegenítése esetén csak a mű (testi dolog) tekintessék elidegenítettnek, hacsak a vevő ki nem köti magának, hogy a többszörözés joga őt illesse meg. És itt Berryer nem mondott ki valami egészen új elvet, hanem gyakorlati ember létére a francia bíróságok, különösen a Cour de cassation régi joggyakorlatára hivatkozik. Beszédének az indokai azonban önállólag, a dolog mélyéből merítvék. Tagadhatlan, hogy a legtöbb esetben a többszörözés által elérhető nyereség nem áll arányban avval a csekély árral, a mibe a mű megvétele került. Már ez is mutatja, hogy az *accessio sequitur suum principale* a kérdés megoldása körül tévesen alkalmaztatott. Berryer 1841-ben tartott beszéde, illetőleg a francia jogelv, azonban nem talált hazáján túl hamarjában viszhangra. A nálunk leginkább ismert 1846-ban kiadott osztrák patens még az *accessio szempontjából* oldotta meg a kérdést. Jellemző, hogy az azt megelőzőt 1837. évi porosz törvény úgy vélte *megoldani* (?) a kérdést, hogy a műtárgy eladása esetén azt állította fel szabály gyanánt, hogy annak megtörténtével sem a vevőt, sem az eladó szerzőt nem illeti meg a többszörözési jog, hacsak a szerző az eladás ideje előtt nem élt már a többszörzés jogával, a mikoron is e jog a szerzőnél maradt meg.

Igen szépen illusztrálja Berryer véleménye helyességét a további eladások során. Különösen a bírói árverés esetét tekinti, a mi a mű oly tulajdonosa ellen foganatosítatik, a ki tudja isten a hányadik vevő. Ha az a szabály, hogy rendszerint a mű tulajdonjogával van kapcsolatban a többszörözési jog s a szóban levő műdarabnál a szerző annak idején ezt a jogot kivételesen magának fentartotta: a szabályra támaszkodó jóhiszemű vevő igen pórúl járhatna, ha azt a kivételes szerződést ellene is érvényesülni engednők. Ilyen inconvenientiára vezetne egy olyan szabály, mely az *accessio*-ról vett jogi mondás alkalmazásba vételén alapszik, a míg az, ha

az ellenkező s ma általán elismert jogszabály vétetik fontolóra, elő sem állhat. Mert a szabály megfelelő lesz a harmadik jóhiszemű személyek ügyletének, kik mindig azt fogják szem előtt tartani, hogy a mű tulajdonával a többszörözési jog nem kapcsolatos s így őket kár nem, hanem az ellenkező kikötés esetén csak nyereség érheti. Magánál az irodalmi műnél akkor, midőn az a szerző részéről eladatik, nem az értetik, hogy az irodalmi művét egyszer-mindenkorra eladta, úgy hogy tulajdonkép az egész szerzői jog engedményezéséről a fordítást is befoglalólag lehetne szó, hanem — a fordítási jogról nem is szólva — csak egy kiadásra létesült kiadói ügylet vélelmeztetik. És ha a szerző művét minden kiadásra vonatkozólag adta is el, a fordítási jog neki mindig fen van tartva. A ma megérlett jogélvhez kétség már többet nem fér, de az már tovább is fejlesztetett, a mi a törvényjavaslat előtt teljesen ismeretlen.

Többször hivatkoztam már a belga törvényjavaslatra. Ezt tenni most újra kénytelen vagyok, mert a tárgyalt jogelv tovább-fejlesztése körül abban nagy igazságok foglaltatnak.

Az egyik nagy igazság, hogy a közelebbi módozatokat meghatározza. Igazságtalanságot látna abban, hogy ha egy mű — a mely unicum — eladása esetén a szerzőnek jogában állna az eladás után is azt a művet ugyanoly módon előállítani, mint a hogy az eladott példányt létesíté. Évvel az eladott példány értéke igen csökkenne. Ezt tehát a belga javaslat megtiltja, de a vevőnek sem engedi meg, hogy a megvett művet másoltassa. Világosan megengedi azonban a szerzőnek, hogy a művet az előbbi előállításától különböző módon reprodukálhassa. Így tehát, a mi a szerzőre nézve legfőbb fontosságú, művészi alkotásait metszetek vagy fényképezés útján csak ő maga többszörözheti.¹⁰⁾ A tulajdonképi többszörös mindenkép a szerzőnél marad.

¹⁰⁾ A belga törvényjavaslat szövege a következő: „Art. 20. La cession d'une oeuvre d'art est exclusive, tant pour l'artiste cédant que pour l'acquéreur, du droit de la reproduire ou faire reproduire *sans la même forme artistique*; l'artiste cédant conserve le droit exclusif de reproduire l'oeuvre par un procédé distinct: le tout, sauf convention contraire“. Erre vonatkozólag a törvényhozási bizottság indokai a következőket mondják: „Aussi longtemps que l'artiste conserve la propriété de son oeuvre il a le droit exclusif de la reproduire par quelque procédé que ce soit — La situation change lorsqu'il dispose de l'oeuvre d'art: des ce moment, il perd le droit de la reproduire sous la même forme artistique; il est évident que, par cette reproduction, il amoindrirait, dans les mains du cessionnaires, la valeur de l'oeuvre cédée; aux lieu de l'exemplaire

A másik nagy igazság, a mi aztán a „tanulmány végett“ eszközendő másolatokat biztosítja, az, hogy az állam és a nyilvános közigazgatás alatt álló intézetek által megvett műveknél azt állítja fel szabály gyanánt, hogy azok megszerzésével ellenkező kikötés hiányában a reprodukálás joga is meg van szerezve.¹¹⁾ Ezen az úton

unique d'un tableau, d'une sculpture, etc. il y en aurait deux au plusieurs, produits par la même main. La valeur que l'objet vendu puisait, non-seulement dans son mérite intrinsèque, mais encore dans sa rareté, serait donc atteinte par un fait subséquent du vendeur. Cela ne serait ni juste, ni loyal. D'autre part, le cessionnaire n'a pas d'avantage le droit de reproduire l'oeuvre: ce travail pourrait être confié à des mains inhabiles et la reputation de l'artiste cédant s'en trouverait amoindrie. — Mais celui-ci, nonobstant la cession de son oeuvre, conserve le droit de la reproduire par un procédé distinct: ainsi, le peintre pourra faire graver, lithographier son tableau et il jouira seul du bénéfice de ces reproductions. Il n'est pas censé avoir vendu ce droit spécial, en même temps qu'il cédait l'oeuvre matérielle; il existe même, a cet egard, une présomption contraire: souvent la réputation d'un artiste s'établit grâce a des semblables reproductions qui vulgarisent l'oeuvre et la font connaître à l'étranger; il importe donc a l'artiste de ne confier son oeuvre qu'à un burin d'élite dont le choix doit lui appartenir. Autant la gravure réussie d'un tableau peut aider à faire connaître avantageusement le peintre, autant une gravure défectueuse ou médiocre peut nuire à sa reputation artistique. — Remarquons que la faculté réservée à l'artiste cédant de reproduire son oeuvre par un procédé distinct, n'implique pas le droit d'exiger que l'acheteur la mette à sa disposition pour l'exécution de ce travail subséquent. S'il veut user de cette faculté de reproduction, l'artiste doit avoir eu soin de garder une esquisse de son oeuvre. — Au surplus, il appartient aux parties intéressées de déroger à ces règles, si telle est leur intention commune. La loi se borne à suppléer à leur silence.“

¹¹⁾ A belga javaslat illető szerkezete következőkép szól: „Art. 21. Si l'oeuvre d'art est acquise *par l'Etat ou une administration publique*, l'acquéreur est en droit d'en autoriser la reproduction par un art ou un procédé semblable ou distinct, sauf l'orsqu'il y a stipulation contraire ou que le droit de reproduction n'appartenait pas au cédant lui-même.“ Ide vágólag a törvényhozási bizottság indokolása következőleg szól: „D'autres sont applicables lorsque l'acquéreur de l'oeuvre d'art est l'Etat ou une administration publique. Les artistes n'ignorent pas qu'en général ces acquisitions ne sont faites que dans l'intérêt de l'art pour garnir les musées et permettre aux jeunes artistes de former leur pinceau ou leur burin sur des modèles dus à des maîtres habiles. C'est pourquoi l'article 20 énonce que, sauf stipulation contraire, l'Etat ou l'administration publique, qui se porte acquéreur d'une oeuvre, est censé acquérir en même temps le droit de la reproduire par quelque procédé que ce soit. — Toutefois, si le cédant était, non l'artiste, mais un tiers acquéreur, celui-ci ne pourrait transmettre à l'Etat plus de droits qu'il n'en possède lui même. — Dans ce cas si l'Etat veut acquérir le droit de reproduire, il devra s'adresser à l'artiste à qui ce droit aura été réservé.“

nyilik aztán tér arra, a szerzői jog nagyobb sérelme nélkül, hogy „tanulmány végett“ másolatok vétethessenek. Az állam és a közintézetek hivatása, hogy megteremtse a lehetőséget arra nézve, hogy a tanulmányozás végett másolatok készülhessenek. Európai status ezen oktatás-ügyi feladata alól magát nem mentheti fel annyiban, a mennyiben arra szüksége van. És ennél a kérdésnél nem is állunk valami rendkívül nagy pénzáldozatok előtt. A tanulmány végetti másolásnak nem is ép a modern mesterek alkotásai a tárgyai. Az oktatás a művészetek terén ép úgy mint a tudományos téren nem az alig mult időn kezd. A művészetek oktatói bizonyára oly mesterek alkotásait fogják első sorban másoltatni, a kiknek a jogai már megszűntek ugyan, de a kiknek az alkotásai már történelmi tények. Ne az új alkotások utáni kapzsiság vezérelje a törekvéseket, mert az a művészi hivatásra törekvő ifjú — a kinek a javaslat ehhez formális jogot adna — ép úgy járna mint a törvényjavaslat készítője — a ki mohón neki esett a német-birodalmi törvénynek, ezt a kérdések alaposabb ismerete nélkül fordítgatta. Sokkal jobban bízom a haladásnak indult magyar művészet jövőjében, semhogy azt a szabályt, a mit a törvényjavaslat s a mit minden kilátás szerint a törvény is neki megadand, *gyakran igénybe vegye.*

Ne csak a jogász repudiálja ezt a törvényt, de a magyar művész is és akkor bízom jövőjében.

Úgy hiszem ezen kijelentéseim által nem lesz lerontva a törvény-alkotás körül elfoglalt azon álláspontom, hogy „*szerények és önérzetesek*“ legyünk.